

Френсіс
Скотт Фіцджеральд
Кохання
останнього магната

Харків
«ФОЛІО»
2025

Розділ I

Хоча на самому кіноекрані я й не з'являлася, та виросла я саме в кіно. Ніхто інший як Рудольф Валентіно¹ заїжджав на мій день народження, коли мені сповнилося п'ять — принаймні так мені казали. Я зазначаю це лише для того, аби було зрозуміло, що я бачила, як крутяться коліщата Голлівуду, ще до того, як досягла свідомого віку².

Десь років у вісімнадцять я було надумала навіть написати мемуари «Донька продюсера», та саме в цьому віці руки до мемуарів якось не доходять. І це добре, бо інакше та моя писанина дуже скидалася б на прісну ветхозавітну колонку солодкавої Лолі Парсонз³. Мій татко займався кінобізнесом так само, як інші займалися бавовною чи сталлю, тому я сприймала галузь його діяльності досить-таки стримано. Так само я сприймала й Голлівуд: з сумірною покірністю примари, приписаної до певного будинку з привидами. Знаю-знаю, що, на вашу думку, я мала б відчувати, та запевняю вас: я вперто залишалася не нажаханою.

¹ Рудольф Валентіно (1895—1926) — відомий американський кіноактор італійського походження, зірка німого кіно, творець типажу «екзотичного героя-коханця».

² Свідомим віком (age of reason) прийнято вважати сім років, коли дитина починає усвідомлювати відповідальність за свої вчинки.

³ Луела Парсонз (англ. Louella Parsons, 1881—1972) — американська журналістка, кінооглядачка і колумністка, колонка якої з оглядом новин Голлівуду, включаючи плітки, у газеті «Los Angeles Herald-Examiner» передруковувалася більш ніж у шестистах газетах по всьому світу, сягаючи читачкої аудиторії понад двадцять мільйонів, зробивши Парсонз найвпливовішою оглядачкою (і пліткаркою) кіноіндустрії США. В оригіналі гра слів: англійською «lolly» означає «льодяник», «цукерочка».

Втім, легше сказати, ніж бути почутою. От коли я навчалася в Бенінгтоні¹, деякі з викладачів англійської мови та літератури, які всім своїм виглядом вдавали байдужість до Голлівуду з його продукцією, насправді стиха його ненавиділи. Ненавиділи всім нутром як загрозу самому своєму існуванню. Та що казати про коледж, коли ще в монастирській школі благосна вчителька-черниця попрохала мене дістати для неї справжній кіносценарій з тим, щоби «навчити клас письму кінострічок», так само як вона навчала писати твори та оповідання. Я роздобула для неї сценарій якоїсь стрічки; вона, здається, сушила над ним голову не одну ніч, та в класі про нього ані словом не обмовилася, повернувши мені його з виразом подиву й образи одночасно, і без жодного коментарю. Саме це, я майже певна, чекає й на цю історію.

Голлівуд можна сприймати як даність, як сприймаю його я, або відкидати з презирством, до якого ми схильні стосовно того, чого не розуміємо. Хоча розуміння й можливе, та хіба що розпливчає зі спалахами. Якщо хтось і був у змозі втримати в голові все, з чого складається картина, то їх, тих чоловіків, не набереться й півдюжини. Найближче ж, до чого може підійти жінка, то це, мабуть, спробувати зрозуміти одного з тих чоловіків.

Як виглядає світ з висоти, я вже знала. Татко завжди відправляв нас до пансіону чи коледжу літаком, і літаком же нас забирали на канікули додому. Після того, як сестра померла, коли я була на передостанньому курсі, я продовжувала літати, але вже одна, й ці польоти завжди нагадували мені про неї, і я відчувала себе якось скорбно й пригнічено. Іноді на борту я бачила знайомі обличчя з Голлівуду, зрідка помічала якогось привабливого хлопця з якогонебудь коледжу, та з настанням Великої депресії² це траплялося все рідше й рідше. Але заснути в літаку мені майже не вдавалося через ті думки про Еліанор та гостре відчуття зміни часових поясів від

¹ Бенінгтонський коледж (англ. Bennington College) — елітний приватний коледж вільних мистецтв, розташований у передмісті міста Бенінгтон (штат Вермонт, США), заснований у 1932 році як жіночий коледж.

² Велика депресія у США тривала з жовтня 1929 р. до 1933 р. Дія роману, як писав Скотт Фіцджеральд у синописі до видавця, відбувається через два роки після депресії, тобто у 1935—1936 рр., протягом 4-5 місяців. Хронологічні подробиці роману відносять його дію до 1933—1938 рр.

узбережжя до узбережжя, принаймні поки ми злітали з тих закинутих у просторі одиноких невеликих аеродромів у Теннессі¹.

У тому польоті одразу ж почалася бовтанка, та така, що пасажери негайно поділилися на тих, хто відразу «від'їхали», та тих, хто взагалі не бажав стуляти очі. З тих, хто не бажали, через прохід від мене сиділи двоє, і з уривків їхньої розмови я зрозуміла, що вони такі з Голлівуду; до того ж один з них і виглядав по-голлівудськи — середнього віку єврей, що коли не виказував нервового збудження у розмові, то втискався в крісло, ніби готуючись до стрибка посеред розпачливої тиші; а от інший був блідий, непримітний і коренастий чолов'яга років тридцяти, якого я вже напевне бачила раніше. Здається, він бував у нас вдома, чи щось таке. Чи, може, мені так здавалося, бо я була занадто мала, щоб він упізнав мене зараз, тож які могли бути образи.

Стюардеса — висока, ладна, з чорним до лиску волоссям, до яких авіакомпанії мають особливе уподобання — спитала мене, чи не допомогти мені розкласти крісло²:

— І, люба, може, вам аспірину? — при цьому вона примос-тилася на самісінький підлокітник мого сидіння, ризикую-но гойдаючись туди-сюди разом з червневим ураганом. — Чи «нембуталу»³?

— Ні.

— Я тут так завозилася з іншими, що не встигла у вас за-питати.

Вона сповзла у крісло поруч зі мною і пристебнула нас обох запобіжним паском:

— Може, вам жуйку?

¹ У 1936 році літак авіакомпанії «Американ Ерлайнз Мерк'юрі» з Атлан-тичного узбережжя до Лос-Анджелеса вилітав о 6:10 вечора з Ньюарка, штат Нью-Джерсі, з посадками в Мемфісі, штат Теннессі, Далласі, штат Техас, та Ту-соні, штат Аризона. Політ тривав 17 годин 41 хвилину. Але у серпні 1937 року маршрут було змінено, і замість Мемфіса літак робив посадку в Нешвіллі, штат Теннессі.

² У 1934 році компанія «Американ Ерлайнз Мерк'юрі» приступила до авіаперевезень на біпланах *Curtiss Condor*, обладнаних спальними місцями.

³ «Нембутал» (Nembutal) — найбільш відоме торговельне найменування пентобарбіталу — барбітурату, який використовується в медицині як снодій-ний засіб швидкої дії у вигляді калієвої і натрієвої солей.

Це нагадало мені, що саме час позбутися жуйки, що нав'язла у мене в зубах. Я загорнула її в аркуш, який вирвала з журналу, і сунула в механічну попільничку.

— Я завжди казала, — схвально кивнула головою стюардеса, — що ті, хто загортають жуйку в папірець, перш ніж покласти в попільничку, — гарні люди.

На деякий час ми забулися у напівтемряві салону, який негледою жбурляло з боку в бік. Ця напівтемрява мені нагадувала шикарний ресторан у сутінках перед вечерею. Зависла ненавмисна тиша. Мені здалося, що стюардесі — і тій доводилося собі нагадувати, хто вона і що вона тут робить.

Аби заповнити паузу, ми з нею заговорили про знайому молоду акторку, з якою стюардеса два роки тому літала на західне узбережжя. То було в розпал Великої депресії, і акторка — як уп'ялася в ілюмінатор, що й не відірвеш, так що стюардеса аж перелякалася: а чи не замислила та часом вистрибнути з літака. З'ясувалося, одначе, що злидні ту не страшили, а тільки революція.

— Я вже знаю, що ми робитимемо з мамою, — поділилася акторка задумом із стюардесою. — Раптом що, ми схоронимося в Єлоустоуні¹ та житимемо з праці рук своїх, доки все не вщухне. А тоді вже повернемося. Вони ж митців не стануть вбивати, як гадаєте?

Задумка, як така, мене потішила. Уявилася благосна картина: акторку та її матір поштують добрі ведмеді, прихильники консерваторів, пригощаючи їх медом, а лагідні малі оленятка приносять їм надлишки молока від лані і пасуться собі неподалік, щоби вночі підкласти їм під голови, як подушки, свої боки. У свою чергу, я розповіла стюардесі про одних адвоката і режисера, котрі в ті тривожні дні якось проти ночі поділилися своїми планами з моїм татусем. На випадок, якщо «Армія солдатської надбавки»² таки

¹ Мається на увазі Єлоустонський національний парк, який відомий багатою живою природою, мальовничими ландшафтами та численними гейзерами.

² «Армія солдатської надбавки» — марш безробітних ветеранів Першої світової війни в кількості 15 тисяч чоловік на Вашингтон влітку 1932 року. Головною вимогою мітингарів була негайна виплата солдатської надбавки, обіцяної до 1945. Наметове містечко ветеранів було розгромлене.

візьме Вашингтон, у адвоката вже був прихований човен, а саме на річці Сакраменто, на якому він збирався вигребти проти течії якомога далі, навіть якщо на те підуть кілька місяців, а потім сплавитися назад, «позаяк після революції завжди виникає потреба у правниках, аби виправити безлад і ввести його у правове поле».

Режисер же схилився до поразки. Він тримав про запас ношений костюм, ветху сорочку та підтопані черевики — власні чи запозичені у костюмерів, він скромно замовчував — саме у цьому платті він і збирався «розчинитися в натовпі». Пам'ятаю, на це татко сказав: «Але ж вони побачать твої долоні! На них же написано, що ручної праці вони не знали вже багато років. А далі у тебе попросять пред'явити профспілковий білет». І ще я пам'ятаю, що режисер аж з лиця раптом спав, і як понуро він доїдав десерт, і якими незвично жалюгідними вони здалися мені тоді.

— Ваш батько часом не актор, міс Брейді? — спитала стюардеса. — Я точно чула це ім'я раніше.

Почувши ім'я Брейді, обидва чоловіки через прохід підняли голови. Обидва скося глянули на мене, так, як це вміють у Голлівуді, коли, здається, на тебе дивляться через плече. Потім той, молодший, блідий та коренастий, відстебнув пасок безпеки і встав у проході біля нас.

— Ви Сесилія Брейді? — він спитав мене тоном обвинувача, ніби викрив у тому, що я приховувала своє справжнє ім'я. — Я так і думав, що це ви. А я — Вайлі Вайт.

Цього він міг би вже й не казати, бо саме тієї миті втрутився ще один голос:

— З дороги, Вайлі!

Й інший чоловік протиснувся між Вайлі та кріслом, прямуючи до кабіни пілота. Вайлі відступив убік і з деяким запізненням кинув зухвало наздогін:

— У літаку я слухаюся тільки пілота.

Я відразу ж розпізнала той різновид блазнювання, яким вирізняється Голлівуд, у відношеннях між тими, хто при владі, та їх оточенням.

— Тихіше, — утихомирила його стюардеса. — Пасажири сплять!

Я помітила, що інший чоловік, сусід Вайлі, середнього віку єврей, також був на ногах і з безсоромністю корисливого інтересу уп'явся поглядом услід тому чоловіку, який щойно прослизнув мимо. Чи краще сказати, в спину тому, хто, не обертаючись, помахав рукою, буцімто на прощання, і зник з моїх очей.

— Він що? Другий пілот? — запитала я у стюардеси.

Вона вже розтібала наш пасок, збираючись полишити мене на Вайлі Вайта.

— Е, ні! Це — містер Сміт. У нього окрема кабіна, вона називається «весільна», от тільки він займає її один. Що ж до другого пілота — то він завжди ходить у формі. — Вона звелася на ноги. — Піду з'ясу, чи нас посадять в Нешвіллі.

— Чого це раптом? — приголомшено спитав Вайлі.

— У долині Міссісіпі — гроза.

— І що ж — нам тут всю ніч кукукати?

— А це вже як погода підкаже.

Підказала раптова повітряна яма. Вайлі Вайта жбурнуло на сидіння напроти мене, стюардесу як вітром здуло у напрямку кабіни пілота, а єврея — посадило на місце. Після того, як без вшанування будь-якого слуху залунали вигуки незадоволення, які мали б виразити поточні почуття шанувальників авіаційних перельотів, всі, врешті-решт, перевели дух. Прийшла черга познайомитися:

— Міс Брейді — містер Шварце, — відрекомендував Вайлі Вайт. — Він, як і я, добрий приятель вашого батька.

Містер Шварце із великим завзяттям закивав головою, та так, що я майже почула: «Щира правда. Бог тому свідок! Щира правда!».

Не знаю, чи казав він коли-небудь ці слова вголос, та цілком міг, але зараз, і без всяких слів, було зрозуміло, що з ним щось трапилося. Дивитися на нього було все одно, що стрінути давнього друга, який щойно вийшов з кулачної бійки чи вижив у автомобільній аварії. І те, що йому непереливки, кидається просто у вічі. Витріщаєшся на нього, випитуєш: «Що ж трапилось?» А він

крізь щербаті зуби та розквашені губи щось таке шамкає, а що шамкає — не розбереш, бо він, бач, і розказати не в змозі.

Втім, жодних тілесних ушкоджень містер Шварце не мав; його, так би мовити, видатний перський ніс та мигдалеподібний розріз очей були безпомилковим свідченням його походження, так само як і кирпатий ніс та вроджене почервоніння навколо ніздрів указували на ірландське коріння мого батька.

— Нешвілл! — скрикнув Вайлі Вайт. — Виходить, нам випадає ніч у готелі. І в Лос-Анджелес ми не потрапимо до завтрашнього вечора, і це ще у найкращому випадку. Господи! Знову Нешвілл — я ж у ньому народився!

— Гадаю, ви б мали радіти — знову побачити його.

— Нізащо! Добрих п'ятнадцять років я, як міг, оминав це місце. І сподіваюсь, що більше не побачу.

Та побачити все ж довелось... бо літак, поза всяким сумнівом, почав знижатися, опускаючись усе нижче й нижче, неначе Аліса у кролячу нірку¹. Склавши долоню човником, я припала до ілюмінатора: далеко внизу зліва розмитими вогниками проступало місто. Напис «Пристебнути паски» та «Не палити» на зеленому тлі світився ще з того часу, як ми влетіли в грозу.

— Ти чув, що вона сказала? — зненацька вихопилося у містера Шварце, так що чути було через прохід.

— Ти чув — що? — спитав Вайлі.

— Чув, як він назвався, — пояснив Шварце, — містер Сміт!

— Ну то й що? — перепитав Вайлі.

— А нічого, — роздратовано відрубав Шварце. — Просто подумав, це — смішно. Сміт.² — Ніколи не чула сміху безрадісного за цей. — Сміт!

Гадаю, що нічого подібного аеропортам у країні не було з часів поштових станцій, де зупинялися диліжанси... настільки ж розміщені на відлюдді, наскільки ж невідрадіні й тихі. Будівлі залізничних станцій з червоної цегли, що зараз виглядають старо-

¹ Алюзія на дитячий роман-казку «Алісині пригоди у Дивокраї» Льюїса Керролла, в якій розповідається про дівчинку на ім'я Аліса, яка потрапляє крізь кролячу нору в уявний світ, населений дивними антропоморфними істотами.

² Найпоширеніше з імен в англомовних країнах.

винними, зводилися вже в самих містечках, назви яких вони й несли на своїх вивісках, та на цих полустанках люди не сходили, якщо, звісно, не жили в цій глушині. А ось аеропорти — ті на-штовхують на історичні порівняння з оазами на великих торговельних шляхах. Вид авіапасажирів, які неквапливо по одному чи по двоє простують до опівнічного аеропорту, щонаочі збирає невелику юрбу, яка не розходиться аж до другої години. Місцева молодь видивляється на літаки, а старші прискіпливо обмацують очима пасажирів. Ми, пасажирів з трансконтинентальних рейсів, були для них багатіями з узбережжя, котрі буденно спускаються із захмарних небес посеред провінційної Америки. А коли на голови місцевих падала кінозірка, то для них це була вже неабияка подія. Та бувало це вкрай рідко. Мені ж палко хотілося, щоб ми виглядали цікавіше, ніж виглядали насправді, скажімо, так, як я — на кінопрем'єрах, коли шанувальники дивляться на тебе із зневажливим докором, бо ти — не зірка.

Опинившись на землі, ми з Вайлі несподівано відчували себе приятелями, адже він простягнув мені руку підтримки, коли я сходила трапом. Після цього він вирішив взяти мене під своє крило... проти чого я заперечувати не стала. Ну а коли ми ввійшли в будівлю аеропорту, стало ясно, раз уже нас «викинуло на берег», то викинуло на берег разом. (Це було не так, як того разу в фермерському будиночку в ново-англійському стилі неподалік від Бенінгтона, коли у мене відбили хлопця. Він тоді сів до рояля разом з дівчиною на ім'я Рейні, і я під кінець усвідомила, що я «третя зайва». По радіо саме передавали «Циліндр»¹ та «Щока до щоки»² у виконанні оркестру Галя Ломбарда³, і вона награвала

¹ «Top Hat, White Tie and Tails» («Циліндр, біла краватка та фрак») — популярна пісня, написана Ірвінгом Берліном для музичної кінокомедії режисера Марка Сендвіча *Top Hat* («Циліндр») (1935), де її виконував Фред Астер. Йдеться про форму одягу на урочистій події.

² «Cheek to Cheek» («Щока до щоки») — пісня, один із символів міжвоєнного американського кінематографа, написана Ірвінгом Берліном у 1935 році для того ж фільму. У фільмі Астер співає пісню Роджерз під час танцю. Відомий запис цієї пісні на студії «Декка» оркестру Галя Ломбардо від 1935 року.

³ *Гаetano (Гай) Ломбардо* (1902—1977) — канадський і американський музикант, скрипаль і керівник оркестру Royal Canadians. Володар трьох зірок на голлівудській «Алеї слави». У повісті він названий Гаєм Ломбардом.

йому ці мелодії. Клавіші опускалися негучно, наче падолист; показуючи йому акорд з діезом, вона, наче ненароком, накрила його пальці своїми. Я тоді була ще першокурсницею.)

Коли ми заходили до аеропорту, містер Шварце був поруч з нами, та був, так би мовити, як уві сні. Поки ми намагалися з'ясувати, що й до чого у чергового по аеропорту, він увесь час озирався на двері, що вели до льотного поля, ніби побоювався, що літак злетить без нього. Потім я відлучилася на декілька хвилин, а коли повернулася, то зрозуміла, що без мене щось трапилось. Зараз Вайт і Шварце стояли лицем до лица, майже впритул. При цьому Вайт щось казав, а Шварце виглядав так, ніби здоровенна вантажівка, здаючи назад, наїхала на нього, тільки вдвічі гірше. У бік льотного поля він більше не дивився. Ненароком я почула завершення фрази:

— Я ж казав тобі стулити пельку. Тож так тобі й треба...

— Я ж тільки...

Побачивши мене, Шварце обірвав себе на півслові і спитав лише, які новини. Було вже пів на третю ночі.

— Небагато, — зауважив Вайлі Вайт. — У найближчі три години нічого обнадійливого не обіцяють, тому деякі слабаки збираються до готелю. Натомість я пропоную звозити вас до Ермітажу¹, будинку Ендрю Джексона.

— І як же ми його побачимо в темряві? — в'їдливо поцікавився Шварце.

— До біса. Схід сонця — за дві години.

— Їдьте вдвох, — відрізав Шварце.

— Гаразд. А ти ще встигнеш на автобус до готелю. До речі, «він» теж їде. — У голосі Вайлі чулася насмішка. — Може, так буде й краще.

— Ні. Я їду з вами, — похапливо передумав Шварце.

У раптовій темряві поруч з аеропортом ми спіймали таксі, і Шварце, здавалось, навіть піднісся духом. Він підбадьорливо поплескав мене по колінку.

¹ *Ермітаж* — садиба-музей Ендрю Джексона (1767—1845), сьомого президента Сполучених Штатів (1829—1837), у 10 милях на схід від центру міста Нешвілл.

— Маю їхати, — мовив. — Вам просто потрібен шаперон¹. Давним-давно, коли я був при великих грошах, то була в мене донька... Не донька, а просто красуня...

Він сказав це так, неначе вона була нерухомим майном, яким довелося поступитися кредиторам.

— Нічого. В тебе ще буде, — запевнив його Вайлі. — Ти все ще повернеш. Колесо фортуни ще обернеться назад і занесе тебе туди, де зараз перебуває батько Сесилії. Правда, Сесиліє?

— Де цей ваш «Ермітаж»? — після тривалої паузи спитав Шварце. — На тому кінці шляху, що веде в нікуди? Це ви, щоб не встигнути на літак?

— Забудь про літак, — відповів Вайлі. — Треба було прихопити для тебе стюардесу. От тільки не кажи, що вона тобі не сподобалась. Як на мене, та ще краля.

Ми довго їхали вздовж пласких полів: фари вихоплювали то поодиноке дерево чи дерево з халупою під ним, а далі, доки сягало світло, лише дорога і поля, аж раптом дорога різко повернула в ліс. Навіть у темряві я відчула, як війнуло справжніми зеленими деревами... і це дуже відрізнялося від курного темно-оливкового присмаку Каліфорнії. Десь по дорозі нас спіткала зустріч з негром, який гнав перед собою трьох корів, що невдоволено мукали, коли він, ляскаючи батоном, завертав їх на узбіччя. То були справжні корови, з теплими свіжими шовковистими боками, а за ними й негр поволі виступив з пійми, справжній негр з великими кари-ми очима, що вп'явся в нас настільки зблизька до авта, що Вайлі не втримався й дав йому квортер². Негр сказав: «Дякую-дякую» і зостався стояти, поки його корови мукали нам услід.

Мені раптом згадалися овечки, коли я їх вперше побачила — їх було сотні, і як наша машина вїхала в отару на задвірках студії старого Лемлі³. Зніматися в картині вівцям не подобалося, та картина з вівцями дуже подобалася чоловікам, що сиділи з нами в машині.

¹ *Шаперон* — провожатий, як правило, літня дама, яка супроводжує моду дівчину на бали і т. п., дуеня.

² Монета в 25 центів.

³ *Карл Лемле (старший)* (Carl Laemmle, 1867—1939) — засновник найстарішої (існуючих) кіностудії «Юніверсал» (1912). Лемле вважається основоположником «конвеєра зірок» (star system), на якому будувався класичний Голлівуд. Ім'я Лемле співзвучне англійському lamb — «ягня».

ЗМІСТ

Розділ I	3
Епізоди 4 та 5	29
Епізод 6	36
Епізод 7	39
Епізод 8	44
Епізод 9	53
Епізод 10	64
До епізоду 11	72
Епізод 11	76
Епізод 12	89
Епізод 13	97
Епізод 13 (продовження)	104
Підрозділ 14	113
Підрозділ 14 (друга частина)	121
Підрозділ 14 (третя частина)	125
Підрозділ 15 (перша частина)	141
Підрозділ 15 (друга частина)	145
Епізод 16 (перша частина)	151
Епізод 16 (друга частина)	155
Епізод 17	167
Післямова. Ігор Ільїн, Олександр Кальниченко	184